

*Др Славко Ђорђевић,
редовни професор*

*УДК: 341.9:347.949(4-672EU)
DOI: 10.46793/UPSSIX.407DJ*

КРАТАК ОСВРТ НА ХАШКУ КОНВЕНЦИЈУ О ПРИЗНАЊУ И ИЗВРШЕЊУ СТРАНИХ СУДСКИХ ОДЛУКА У ГРАЂАНСКИМ ИЛИ ТРГОВАЧКИМ СТВАРИМА ИЗ 2019. ГОДИНЕ*

Резиме

У овом раду аутор чини кратак осврт на поједине одредбе Хашке конвенције о признању и извршењу судских одлука у грађанским или трговачким стварима од 2. јула 2019. године (ХК 2019), са циљем да ближе објасни режим признања и извршења који се њоме успоставља и укаже на њену „флексибилност“, као међународног инструмента, која може утицати на њено прихватање од стране великог броја држава у свету (укључујући и Србију). Имајући ово у виду, аутор даје сажет приказ и анализу одредаба ХК 2019 које се односе на материјално поље примене конвенције, подобност судске одлуке за признање и извршење, сметње за признање и извршење, поступак, могућност давања изјава држава уговорница којима се ограничава примена саме конвенције и однос ове конвенције са другим међународним конвенцијама и националним прописима држава уговорница.

Кључне речи: *Хашка конференција за међународно приватно право; Хашка конвенција 2019; признање и извршење судских одлука у грађанским и трговачким стварима; флексибилност Хашке конвенције 2019.*

* Рад је резултат истраживања на пројекту Правног факултета Универзитета у Крагујевцу: „Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније“, који се финансира из средстава Факултета.

1. Увод

Након преговора који су вођени скоро три деценије¹, Хашка конференција за међународно приватно право усвојила је 2. јула 2019. године коначни текст Конвенције о признању и извршењу судских одлука у грађанским или трговачким стварима² (у даљем тексту: ХК 2019) која је отворена за потписивање, ратификацију, прихватање, одобрење или приступање како државама чланицама ове међународне организације, тако и другим државама широм света³. Циљ ХК 2019 јесте успостављање униформног режима признања и извршења страних судских одлука који би важио глобално⁴, тј. у свим земљама или барем у највећем броју земаља на свету (укључујући и економски најснажније државе света, као што су САД, државе ЕУ, Кина, Русија). Управо због тако амбициозно постављеног циља, преговори о закључењу ХК 2019 вођени су дуго и стрпљиво, све док се није постигла широка сагласност о коначној садржини одредаба ове конвенције које нужно (зарад остварења постављеног циља) морају успоставити јасан и предвидив правни режим, с једне стране, и бити довољно „флексибилне“, с друге стране. „Флексибилност“ се огледа у могућности да државе могу ограничити примену ХК 2019 како у територијалном⁵ тако и у материјалном смислу⁶, као и у могућности да ХК 2019 коегзистира са националним прописима⁷ и већ постојећим билатералним и мултилатералним међународним конвенцијама у материји признања и извршења страних судских одлука⁸. Имајући ово у виду, сматрамо да је за разумевање ХК 2019 неопходно да се осврнемо на њене

¹ Види више *Експланаторни извештај Гарисмартана и Сомије, Хашка конференција за међународно приватно право*, преведено на српски језик у оквиру пројекта „Отворени регионални фонд за југоисточну Европу – Правна реформа (2007-2021)“, стр. 35-37; Teitz, L. E., *Another Hague Judgments Convention? Bucking the Past to Provide for the Future*, *Duke Journal of Comparative & International Law*, Vol. 29, 2019, стр. 492 и даље; Brand, R., *The Hague Judgments Convention in the United States: A “Game Changer” or a New Path to the Old Game?*, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3747078, стр. 6 и даље; van Loon, H., *Towards A Global Hague Convention on the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil or Commercial Matters*, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 82/2019, стр. 15 и даље.

² Convention of 2 July 2019 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters (HCCH 2019 Judgments Convention), <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=137>

³ Чл. 24 ХК 2019.

⁴ Види *Експланаторни извештај*, 40; Wilderspin, M., Vysoka, L., *The Hague Judgments Conventions through European Lenses*, NIPR 2020, <https://www.nipr-online.eu/pdf/2020-138.pdf>, стр. 35.

⁵ Види чл. 29 ХК 2019.

⁶ Види чл. 17, 18 и 19 ХК 2019; *Експланаторни извештај*, стр. 149-157

⁷ Види чл. 15 ХК 2019; *Експланаторни извештај*, стр. 147.

⁸ Види чл. 23 ХК 2019; *Експланаторни извештај*, стр. 165-170.

одредбе о материјалном пољу примене, подобности судских одлука за признање и извршење, сметњама за признање и извршење и поступку, као и на одредбе које „одражавају“ њену флексибилност. Притом, морамо имати на уму да је Република Србија веома активна чланица Хашке конференције за међународно приватно право, те да је до сада потписала и ратификовала тринаест хашких конвенција⁹ путем којих је у доброј мери „обликовала“ своје међународно приватно право, учинивши га савременим и, у одређеним сегментима, усклађеним са међународним приватним правима држава чланица ЕУ, држава нашег региона и других држава у свету. Из тог разлога, ово кратко представљање и анализа појединих одредби ХК 2019 могли би бити од значаја и за одлуку Србије да постане држава уговорница ове конвенције.

2. Материјално поље примене ХК 2019

За сваку међународну конвенцију је веома важно да има довољно прецизно одређено поље примене, како би се (што је више могуће) избегли проблеми тумачења, тј. да ли неко правно питање спада или не спада у њено поље примене. Када је реч о ХК 2019, њено материјално поље примене је уређено чл. 1 и 2 ове конвенције. У одредбама чл. 1 се, најпре, наводи да се ХК 2019 примењује на признање и извршење судских одлука у „грађанским и трговачким стварима“ које треба схватити широко (и униформно тумачити с обзиром на међународни карактер конвенције¹⁰), а затим се, такође на општи начин, наводи да се ХК 2019 не примењује на пореске, царинске и управне ствари¹¹. Након тога, одредбама чл. 2 ХК 2019 сужава се првобитно широко постављено поље примене („грађанске или трговачке ствари“), тако што се таксативно наводе питања грађанскоправног или трговачкоправног карактера на која се ова конвенције не примењује, као што су статусна питања физичких и правних лица (укључујући и финансијске институције), сва породичноправна питања, наслеђивање, прекогранично загађење мора, одговорност за нуклеарну штету, повреда части и угледа, приватност, интелектуална својина, заштита конкуренције итд¹². Такође, посебно је наведено да се ХК 2019 не примењује на арбитражне одлуке и друге одлуке које су донете у поступцима алтернативног решавања спорова (чл. 2 ст. 3). Ипак, важно је истаћи да из поља примене ХК 2019 нису искључене судске одлуке које за предмет имају грађанску или трговачку ствар, а донете су у поступцима у којима је једна од странка држава односно органи који поступају у име државе, осим ако држава уговорница није

⁹ Види <https://www.hcch.net/en/states/hcch-members/details1/?sid=65>

¹⁰ Чл. 20 ХК 2019.

¹¹ Види више *Експланаторни извештај*, стр. 43-46.

¹² Види више *исто*, стр. 48 и даље.

изјавила, у складу са чл. 19 ХК 2019, да се ова конвенција неће примењивати на такве одлуке.¹³

Када се материјално поље примене ХК 2019 упореди са материјалним пољем примене нашег Закона о решавању сукоба закона¹⁴ (у даљем тексту: ЗРСЗ), очигледно је да је оно уже код ХК 2019. Наиме, страна судска одлука се признаје у складу са ЗРСЗ, ако је донета у споровима о статусним односима физичких и правних лица, породичноправним односима, наследноправним односима, стварноправним односима и облигационим односима¹⁵ – дакле, у грађанским и/или трговачким стварима схваћеним на најшири могући начин¹⁶. То би могло значити да би евентуално потписивање и ратификација ХК 2019 од стране Србије једним делом изменило режим признања и извршења страних судских одлука из ЗРСЗ (у односу са другим државама уговорницима ХК 2019). Међутим, треба имати у виду да је у чл. 15 ХК 2019 наведено да ова конвенција не спречава да се признање и извршење страних судских одлука „одвија“ у складу са националним прописима државе уговорнице. Отуда, у случају да Србија постане држава уговорница ХК 2019, одредбе ЗРСЗ о признању и извршењу паралелно би коегзистирале са одредбама ХК 2019, тј. не би у односу на другу државу уговорницу *ab initio* предност у примени имала сама конвенција, већ би се у конкретном случају могла применити било правила ХК 2019 било правила ЗРСЗ, зависно од тога која су повољнија за признање и извршење стране судске одлуке¹⁷. Из овога се већ може видети да је ХК 2019 флексибилан међународни инструмент.

3. Подобност судске одлуке за признање и извршење

Поред тога што је потребно да је суд стране државе (тј. суд државе уговорнице у којој је донета одлука – држава порекла одлуке) донео мериторну одлуку (чл. 3 ст. 1б ХК 2019), те да она производи дејства односно да је извршна у тој страниој држави (чл. 4 ХК 2019), одредбе чл.

¹³ Више о пољу примене види *исто*, стр. 43-46; Rumenov, I., *The indirect jurisdiction of the 2019 Hague Convention on recognition and enforcement of foreign judgments in civil or commercial matters – is the “heart” of the Convention in the right place?*, SEE Law Journal, issue 1, No. 8/2021, 14-16; Wilderspin, M., Vysoka, L., *нав. чланак*, стр. 36-37.

¹⁴ Закон о решавању сукоба закона са прописима других земаља (ЗРСЗ), Службени лист СФРЈ, бр. 43/82 и 72/82 – испр., Службеник лист СРЈ, бр. 46/96 и Службеник гласник РС, бр. 46/2006 – др. закон.

¹⁵ Види чл. 86 у вези са чл. 1 ЗРСЗ; Станивуковић, М., Живковић, М., *Међународно приватно право*, Београд, 2008, стр. 439.

¹⁶ Ђорђевић, S., *Country Report: Serbia, Cross-border Recognition and Enforcement of Foreign Judicial Decisions in South East Europe and Perspectives of HCCH 2019 Judgments Convention*, Скопје, 2021, стр. 196.

¹⁷ Види и упореди *Експланаторни извештај*, стр. 147.

5 ХК 2019 захтевају да се испуни још један услов како би та судска одлука постала подобна односно прихватљива за признање и извршење у држави у којој се њено признање и извршење тражи (тзв. држава признања). Наиме, чл. 5 ХК 2019 уређује критеријуме (основе) индиректне надлежности путем којих се утврђује квалитет везе спорног случаја са државом порекла судске одлуке¹⁸. То значи да суд државе признања треба да испита да ли је суд државе порекла одлуке засновао своју директну међународну надлежност на основу једног од тих „критеријума“. Ако утврди да јесте, одлука страног суда сматраће се подобном за признање и извршење у држави признања¹⁹. Одредбе чл. 5 ХК 2019 постављају следеће критеријуме индиректне надлежности: уобичајено боравиште, главно место пословања, место филијале, заступништва или друге пословне јединице, изричито или прећутно пристанак туженог на надлежност суд државе порекла одлуке, место извршења уговорних обавеза, место налажења непокретне имовине у споровима поводом уговорних обавеза обезбеђених стварноправним средствима обезбеђења на тој имовини, место радње или пропуштања у споровима о вануговорним обавезама, као и посебна правила о индиректној надлежности за траст, противтужбу, потрошачке уговоре и уговоре о раду. Важно је нагласити да између ових критеријума индиректне надлежности не постоји хијерархија, тако да је довољно да буде испуњен било који од њих како би се судска одлука сматрала подобном за признање и извршење²⁰.

Посматрајући одредбе чл. 5 ХК 2019 из угла Србије, можемо закључити, уколико Србија постане држава уговорница ове конвенције, да ће одлуке српских судова бити подобне за признање и извршење у другим државама уговорницама уколико је надлежност наших судова заснована на једном од поменутих критеријума. У великом броју случајева овај услов подобности ће бити испуњен, с обзиром да је већина критеријума из чл. 5 ХК 2019 слична онима на темељу којих се успоставља директна међународна надлежност српских судова у складу са правилима из ЗРСЗ²¹. Поред тога, још једном треба напоменути да чл. 15 ХК 2019 допушта да се о признању и извршењу судских одлука може неометано одлучивати и применом националних прописа, што значи да

¹⁸ I. Rumenov, *нав. чланак*, стр. 16-17; *Експланаторни извештај*, стр. 84.

¹⁹ Đorđević, S., *нав. чланак*, стр. 189-190.

²⁰ I. Rumenov, *нав. чланак*, стр. 18.

²¹ Види детаљно Đorđević, S., *нав. чланак*, стр. 189-194.

је могуће „заобићи“ овај услов подобности ако су национални прописи државе признања у том погледу либералнији²².

4. Сметње за признање и извршење и правила везана за поступак

4.1. Сметње

Сметње за признање и извршење односно разлози за одбијање признања и извршења судских одлука уређени су одредбама чл. 7 ХК 2019²³. Признање и извршење ће се одбити

1) ако документ којим је покренут поступак у држави порекла одлуке није био достављен туженом благовремено и на начин који му омогућава да организује своју одбрану, осим ако се тужени није упустио у поступак и изнео свој случај без оспоравања достављања, под условом да право државе порекла одлуке допушта такво оспоравање, односно ако је документ достављен туженом у држави признања на начин који није у сагласности са основним начелима ове државе у погледу достављања докумената;

2) ако се до судске одлуке дошло преваром;

3) ако би признање или извршење било очигледно неспојиво са јавним поретком државе признања, укључујући ситуације у којима конкретни поступци у којима је донета судска одлука нису у сагласности са фундаменталним начелима процесне правичности те државе и ситуације које укључују нарушавање безбедности и суверенитета те државе;

4) ако је поступак пред судом државе порекла одлуке био у супротности са споразумом о надлежности суда или избором суда назначеним у оснивачком акту траста, према којем је о спору требало да одлучује суд државе која није држава порекла одлуке;

5) ако судска одлука није у складу са судском одлуком коју је донео суд државе признања у спору између истих странака;

6) ако судска одлука није у складу са ранијом судском одлуком коју је донео суд друге државе у истом спору и између истих странака, под условом да ранија судска одлука испуњава потребне услове за признање у држави у којој се признање тражи.

У вези са наведеним сметњама важно је споменути чл. 6 ХК 2019 који уређује искључиву индиректну надлежност за случајеве који се тичу стварних права на непокретној имовини. Одредба овог члана изричито наводи да ће судске одлуке донете у таквим случајевима бити признате и извршене само уколико се та непокретна имовина налази у држави порекла одлуке. То значи

²² Види *исто*, стр. 190.

²³ Види више *Експланаторни извештај*, стр. 115 и даље.

да ХК 2019 одређује да суд државе уговорнице у којој се налази непокретна имовина има искључиву надлежност да одлучује у споровима који се тичу стварних права на тој имовини²⁴. Ова околност се, такође, може сматрати сметњом за признање и извршење.

Када се упореде ове сметње за признање и извршење са онима које уређује наш ЗРСЗ, може се закључити да међу њима има доста сличности. Наиме, и ЗРСЗ и ХК 2019 познају сметње које се односе на повреду права на одбрану, повреду јавног поретка и *res iudicata* (укључујући и повреду искључиве надлежност домаћег суда)²⁵, с тим што их не уређују идентично – може се рећи да ХК 2019 то чини прецизније, тако да не даје превише простора за „широка“ тумачења. С друге стране, ЗРСЗ не познаје сметњу која се огледа у томе да је страна судска одлука добијена преваром (премда би се ова сметња могла подвести под повреду јавног поретка у смислу чл. 91 ЗРСЗ), као ни сметњу која се огледа у повреди споразума о избору надлежног суда у ситуацији када изабрани суд није суд државе порекла одлуке²⁶.

4.2. Поступак

ХК 2019 не уређује поступак признања и оглашавања стране судске одлуке извршеном, већ његово уређење остаје у надлежности законодавстава држава уговорница (чл. 13 наводи да важи поступак који је уређен националним правом државе уговорнице у којој се тражи признање и извршење). Ипак, конвенција садржи неколико одредаба које се тичу самог поступка и која имају предност у односу на националне прописе.

Одредбама чл. 12 ХК 2019 уређено је која документа треба да поднесе странка која тражи признање и извршење²⁷. Тако чл. 12 ст. 1 предвиђа да странка мора поднети: (а) потпуну и оверену копију судске одлуке чије признање и извршење тражи; (б) у случају да је судска одлука донета на основу изостанка, оригинал или оверену копију документа којим се утврђује да је акт којим је покренут поступак односно неки други еквивалентни акт био достављен странци која је изостала из поступка; (в) било који документ који је потребан да се утврди да судска одлука производи дејства односно да је извршена у држави у којој је донета (држави порекла); (г) када је реч о судском поравнању, потврда суда (укључујући потврду судског службеника) државе

²⁴ Види и упореди Rumenov, I., *нав. чланак*, стр. 30.

²⁵ О сметњама за признање и извршење у ЗРСЗ види више Дика, М., Кнежевић, Г., Стојановић, С., *Коментар Закона о међународном приватном и процесном праву*, Београд, 1991, стр. 287 и даље; Варади, Т., Бордаш, Б., Кнежевић, Г., Павић, В., *Међународно приватно право*, Београд, 2018, стр. 542 и даље; Станивуковић, М., Живковић, М., *нав. дело*, стр. 458 и даље.

²⁶ Види више Đorđević, S., *нав. чланак*, стр. 198-199.

²⁷ Види више *Експланаторни извештај*, стр. 137-139.

порекла да је судско поравнање или његов део извршан на исти начин као и судска одлука у тој држави. Уколико се догоди да је садржина судске одлуке таква да онемогућава суд да испита да ли су испуњени сви потребни услови за признање и извршење те одлуке, суд може од странке тражити било који други документ који је потребан да би се испитали услови (чл. 12 ст. 2). Такође, уз захтев за признање и извршење може се поднети и документ који се односи на судску одлуку, а који је издао суд државе порекла одлуке у форми коју је препоручила Хашка конференција за међународно приватно право (чл. 12 ст. 3). Најзад, ако било који документ који се подноси није на службеном језику државе признања, потребно је приложити њихов оверен превод на тај службени језик, осим ако право државе признања не предвиђа другачије (чл. 12 ст. 4).

Одредбама чл. 14 ХК 2019 уређује се наплата трошкова поступка, ограничавајући се на питање предујма односно обезбеђења трошкова и питање извршења одлуке о трошковима²⁸. Када је реч о обезбеђењу трошкова поступка, основно је правило да се ово обезбеђење не може тражити од подносиоца захтева за извршење судске одлуке искључиво на основу чињенице да је та странка страни држављанин или да нема пребивалиште односно да није резидент државе у којој се извршење тражи (чл. 14 ст. 1). Од овог правила се може одступити, уколико се држава уговорница изјасни да га неће примењивати или изјави да се оно неће примењивати од стране поједних њених судова (чл. 14 ст. 3). Када је реч о извршењу одлуке о трошковима, предвиђено је да ће одлука (наредба) о трошковима поступка, који су у држави уговорници настали против било којег лица које је изузето од обавезе обезбеђења трошкова, бити оглашена извршном у било којој другој држави уговорници на захтев заинтересованог лица (чл. 14 ст. 2).

Најзад, важно је напоменути да одредба чл. 4 ст. 2 ХК 2019 изричито предвиђа да суд државе признања не може страну судску одлуку да преиспитује у меритуму, него се мора ограничити искључиво на испитивање услова коју су предвиђени овом конвенцијом.

5. Флексибилност ХК 2019

Као што смо већ навели на почетку овог рада, флексибилност ХК 2019 огледа се у томе што она пружа могућност државама уговорницама да ограниче примену ове конвенције у материјалном и територијалном смислу давањем одговарајућих изјава, као и да „сачувају“ већ постојеће режиме признања и извршења страних судских одлука у грађанским или трговачким стварима, било да су уређени националним прописима било међународним конвенцијама²⁹.

²⁸ Види више *исто*, стр. 144 и даље.

²⁹ Види Wilderspin, M., Vysoka, L., *нав. чланак*, стр. 35.

5.1. Изјаве у складу са чл. 17, 18 и 19 ХК 2019 (могућности ограничења *ratione materiae*)

Сходно чл. 17 ХК 2019, држава може да изјави да њени судови могу одбити признање и извршење судске одлуке коју је донео суд друге државе уговорнице, ако су странке биле резиденти државе признања и ако су однос између странака и сви други елементи значајни за сам спор (осим чињенице места суда државе порекла одлуке) били повезани само са државом признања. Смисао да се омогући давање овакве изјаве огледа се у томе да се жели изаћи у сусрет оним државама које сматрају да њихови судови треба да одлучују о случајевима који са њима имају веома снажну или искључиву везу односно знатно ближу везу него са државом порекла одлуке, упркос томе што је суд државе порекла успоставио надлежност на темељу неког од критеријума предвиђених у чл. 5 ХК 2019³⁰. Дакле, нема сумње да одредба чл. 17 ХК 2019 одражава флексибилност ХК 2019, што сигурно има утицаја на одлуку држава да потпишу и ратификују ову конвенцију односно да јој приступе. Посматрано из угла Србије, мишљења смо да Србија не би требало да да овакву изјаву о ограничењу признања и извршења, јер одредбе чл. 5 ХК 2019 (услов у погледу критеријума индиректне надлежности) и чл. 7 ХК 2019 (разлози за одбијање признања и извршења) обезбеђују контролу судске одлуке друге државе уговорнице на адекватан начин³¹.

Према одредбама чл. 18 ХК 2019, држава може дати изјаву да се ова конвенција неће примењивати на одређено питање, ако је оно од великог интереса за њу, при чему се мора осигурати да таква изјава не буде шира него што је то потребно, као и да питање које се искључује буде јасно и прецизно дефинисано. Уколико држава уговорница да такву изјаву, ХК 2019 се неће примењивати у тој држави и у другим држава уговорницама у којима се тражи признање и извршење судске одлуке коју је донео суд државе која је дала ову изјаву³². Посматрано из угла Србије, требало би добро промислити да ли би Србија имала потребе за давањем једне овакве изјаве и у погледу којег грађанскоправног или трговачкоправног питања. Ако се има у виду да су одредбе ЗРСЗ-а о признању и извршењу страних судских одлука у приличној мери либералне, те да покривају целокупну материју грађанског и трговачког права, чини се да има мало разлога за давањем изјаве у складу са чл. 18 ХК 2019³³. Један од могућих разлога за давање ове изјаве могао би бити да Србија једноставно жели да „задржи“ домаћи режим признања и извршења судских одлука из ЗРСЗ за поједина питања која сматра битним, како би признање и извршење страних судских одлука о тим питањима и даље било

³⁰ Види *Експланаторни извештај*, стр. 149.

³¹ Đorđević, S., *нав. чланак*, стр. 188.

³² Види више *Експланаторни извештај*, стр. 151-153.

³³ Види и упореди Đorđević, S., *нав. чланак*, стр. 188.

условљено реципроцитетом. Други разлог би могао бити тај да Србија има интереса да признање и извршење судских одлука у одређеним питањима буду уређена искључиво билатералним уговорима. У сваком случају, требало би добро промислити у погледу којих правних питања би требало дати изјаву у складу са чл. 18 ХК.

Најзад, одредбе чл. 19 ХК 2019 пружају могућност државама уговорницама да ограничене примену ове конвенције у погледу судских одлука које се односе на државу и њене органе. Наиме, држава може изјавити да се ХК 2019 неће примењивати на судске одлуке које су донете у поступцима у којима је странка била та држава или физичко лице које заступа ту државу или владина агенција те државе. Приликом давања овакве изјаве, држава мора да обезбеди да сама изјава не буде шира него што је потребно и да ово искључење из поља примене конвенције буде јасно и прецизно дефинисано³⁴. Када се одредба чл. 19 ХК 2019 посматра из угла Србије, нема сумње да треба добро промислити о давању овакве изјаве и нарочито о њеној „ширини“. Притом, треба имати у виду да се у трговачким стварима у којима је Србија (као држава) странка или неко физичко или правно лице које поступа у име Србије (као државе), често односно готово по правилу закључује споразум о арбитражи са другом страном, са циљем да међународна трговачка арбитража реши евентуалне спорове односно да се избегне одлучивање пред националним судовима, што води закључку да би се ХК 2019 ретко примењивала у таквим ситуацијама³⁵. У сваком случају, могућност давања изјаве у складу са чл. 19 ХК одржава флексибилност ове конвенције и сигурно позитивно утиче на одлуку држава да постану државе уговорнице ове конвенције.

5.2. Обавештење (изјава) у складу са чл. 29 ХК 2019 (могућност ограничења *ratione territoriae*)

Одредбе чл. 29 ХК 2019 дају могућност држави уговорници да обавести депозитара, у року од 12 месеци, да ратификација, прихватање, одобрење или приступање неке друге државе неће произвести дејство успостављања односа између те две државе у складу са овом конвенцијом, као и могућност да држава, која жели да постане држава уговорница, обавести депозитара да ратификација, прихватање, одобрење или приступање неће произвести дејство успостављања односа са државом уговорницом у складу са овом конвенцијом. Према томе, чл. 29 ХК 2019 омогућава државама уговорницама да „бирају“ са којим другим државама уговорницама не желе да успоставе

³⁴ Види више *Експланаторни извештај*, стр. 154-157.

³⁵ Ђорђевић, S., *нав. чланак*, стр. 188.

режим признања и извршења у складу са овом конвенцијом, што такође говори у прилог флексибилности ХК 2019³⁶.

Посматрано из угла Србије, може се основано очекивати да Србија достави такво обавештење у односу на Косово, јер је према Уставу Републике Србије покрајина Косово и Метохија саставни део њене територије. Такав случај се већ догодио приликом приступања Косова Хашкој конвенцији о укидању потребе легализације страних јавних исправа из 1961. године³⁷, када се Србија изричито противила том приступању и доставила обавештење да покрајина Косово и Метохија, према Уставу Србије, представља саставни део територије Републике Србије (позивајући се такође на Резолуцију Савета безбедности бр. 1244), те да због тога не може постати чланица ове конвенције односно држава уговорница у односу на Републику Србију (ово обавештење је управо и произвело такво дејство у односу на нашу земљу, као и у односу на одређени број других држава уговорница поменуте конвенције).³⁸

5.3. Однос ХК 2019 са националним правним порецима и другим међународним уговорима

Већ смо неколико пута истакли да ХК 2019 не спречава да се признање и извршење страних судских одлука спроводи у складу са националним прописима држава уговорница. То заправо значи да ова конвенција нема *per se* примат у примени у односу на националне прописе, већ да се у конкретном случају национални прописи могу применити на признање и извршење судске одлуке уколико су повољнији од одредаба ХК 2019³⁹. Према томе, конвенција омогућава да са њеним режимом паралелно постоје и национални режими признања и извршења судских одлука.

Када је реч о односу ХК 2019 са другим међународним (мултилатералним или билатералним) конвенцијама, предвиђено је да се она тумачи тако да буде, у мери у којој је то могуће, спојива са другим међународним конвенцијама који су на снази у државама уговорницама, без обзира да ли су закључене пре или после ХК 2019 (чл. 23 ст. 1). Такође, изричито се наводи да ХК 2019 не утиче на примену конвенције од стране државе уговорнице која је закључена пре ХК 2019, као ни на примену конвенције која је закључена после ХК 2019 када је реч о признању и извршењу судске одлуке коју је донео суд државе уговорнице ХК 2019 која је

³⁶ Види и упореди *Експланаторни извештај*, стр. 182.

³⁷ Сл. лист ФНРЈ - Међународни уговори и други споразуми, бр. 10/62.

³⁸ Види <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/notifications/?csid=342&disp=resdn>; <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/notifications/?csid=1319&disp=type>; види и Ђорђевић, С., *нав. чланак*, стр. 187.

³⁹ Види *Експланаторни извештај*, стр. 147.

чланица те друге конвенције (чл. 23 ст. 2 и 3). Овим одредбама жели се заправо рећи да ХК 2019 не „ревидира“ примену других међународних конвенција, већ да коегзистира паралелно са њима, те да се треба тумачити тако да буде спојива са тим другим конвенцијама⁴⁰. Имајући у виду да ХК 2019 успоставља заокружен, јасан и предвидив правни режим признања и извршења страних судских одлука у грађанским и трговачким стварима, мишљења смо да ће ова конвенција често допуњавати друге међународне конвенције држава уговорница у овој материји, с обзиром да још увек нема широко прихваћеног међународног споразума који се односи на материју коју покрива ХК 2019, а постојећи билатерални споразуми по правилу не уређују детаљно ову материју.

Посматрано из угла Србије, одредбе ХК 2019 о односу ове конвенције са другим међународним конвенцијама треба сматрати веома погодним. Наиме, Србија није држава уговорница ниједне мултилатералне међународне конвенције која посебно уређује признање и извршење страних судских одлука у грађанским и трговачким стварима на начин на који то чини ХК 2019⁴¹. С друге стране, Србија је страна уговорница бројних билатералних конвенција које садрже одредбе о признању и извршењу судских одлука у грађанским и трговачким стварима (нпр. билатерални споразуми са Бугарском⁴², Босном и Херцеговином⁴³, Црном Гором⁴⁴, Северном

⁴⁰ Види више *исто*, стр. 165-170.

⁴¹ Србија је ратификовала Хашку конвенцију о међународном остваривању издржавања деце и других чланова породице из 2007. г. и Хашку конвенцију о надлежности меродавном праву и признању и извршењу одлука и сарадњи у материји родитељске одговорности и мера за заштиту деце из 1996, које садрже детаљније одредбе о признању и извршењу судских одлука донетим у овим материјама, као и неке друге мултилатералне конвенције посвећене другим правним питањима које садрже и одређене одредбе о признању и извршењу судских одлука, као што су Хашка конвенција о грађанском поступку из 1954, Хашка Конвенција о грађанскоправним аспектима међународне отмице деце из 1980, Женевска конвенција о уговорима о међународном превозу робе друмом из 1956 (ЦМР), Бечка Конвенција о грађанској одговорности за нуклеарне штете из 1963, Европска конвенција о признању и извршењу одлука о старању о деци и о поновном успостављању односа старања, Њујоршка конвенција о остваривању алиментационих захтева у иностранству из 1956.

⁴² Уговор о узајамној правној помоћи између ФНР Југославије и НР Бугарске од 23. марта 1956, Службени лист ФНРЈ – Додатак: Међународни уговори и други споразуми, бр. 1/57.

⁴³ Уговор између Србије и Црне Горе и Босне и Херцеговине о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, Службени лист СЦГ – Међународни уговори, бр. 6/2005-6, и Уговор између Републике Србије и Босне и Херцеговине о изменама и допунама Уговора између Србије и Црне Горе и Босне и Херцеговине о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, Службени гласник РС – Међународни уговори, бр. 13/2010-35.

⁴⁴ Уговор између Републике Србије и Републике Црне Горе о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, Службени гласник РС – Међународни уговор, бр. 1/2010-57.

Македонијом⁴⁵, Чешком⁴⁶, Словачком⁴⁷, Мађарском⁴⁸, Пољском⁴⁹, Румунијом⁵⁰, Русијом⁵¹, Кипром⁵², Француском⁵³ и Грчком⁵⁴). Многе од ових билатералних конвенција су закључене пре неколико деценија, а такође код већине њих није довољно прецизно одређено материјално поље примене. Поред тога, може се закључити да су оне закључиване како би се успоставио дипломатски реципроцитет у погледу признања и извршења, при чему није посвећивана велика пажња самим условима за признање и извршење. Тако билатералне конвенције које су закључене са појединим државама нашег региона наводе услове односно сметње за признање које су већ предвиђене у ЗРСЗ (из разлога што је у време закључења билатералног споразума ЗРСЗ, као бивши југословенски закон, важио у обе државе)⁵⁵. У другим случајевима

⁴⁵ Уговор између Републике Србије и Републике Македоније о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, Службени гласник РС – Међународни уговори, бр. 5/2012-1.

⁴⁶ Уговор о регулисању правних односа у грађанским, породичним и кривичним стварима између СФР Југославије и Чехословачке Социјалистичке Републике од 20. јануара 1964, Службени лист СФРЈ – Додатак: Међународни уговори и други споразуми, бр. 13/1964.

⁴⁷ Уговор о регулисању правних односа у грађанским, породичним и кривичним стварима између СФР Југославије и Чехословачке Социјалистичке Републике од 20. јануара 1964, Службени лист СФРЈ – Додатак: Међународни уговори и други споразуми, бр. 13/1964..

⁴⁸ Уговор о узајамном правном саобраћају између СФР Југославије И НР Мађарске од 7. марта 1968, Службени Лист СФРЈ – Додатак: Међународни уговори И други споразуми, бр. 3/1968.

⁴⁹ Уговор о правном саобраћају у грађанским и трговачким стварима између ФНР Југославије и НР Пољске од 6. фебруара 1960. г., Службени лист СФРЈ – Додатак: Међународни уговори и други споразуми, бр. 5/1963.

⁵⁰ Уговор о правној помоћи између ФНР Југославије и Румунске Народне Републике од 18. октобра 1960, Службени лист ФНРЈ - Додатак: Међународни уговори и други споразуми, бр. 8/1961, са Додатним Протоколом, Службени лист СФРЈ – Додатак, бр. 4/1973.

⁵¹ Уговор између ФНР Југославије и СССР о правној помоћи у грађанским, породичним и кривичним стварима од 24. фебруара 1962, Службени лист ФНРЈ – Додатак: Међународни уговори и други споразуми, бр. 5/63.

⁵² Уговор између СФР Југославије и Републике Кипар о правној помоћи у грађанским и кривичним стварима, Службени лист СФРЈ – Међународни уговори, Бр. 2/86.

⁵³ Конвенција између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Владе Републике Француске о признању и извршењу судских одлука у грађанским и трговачким стварима од 18. маја 1971, Службени лист СФРЈ – Додатак: Међународни уговори и други споразуми, бр. 7/1972.

⁵⁴ Споразум између ФНР Југославије и Краљевине Грчке о узајамном признању и извршењу судских одлука од 18. јуна 1959, Службени лист ФНРЈ – Додатак: Међународни уговори и други споразуми, бр. 6/60.

⁵⁵ Види чл. 27 Уговора са БиХ и чл. 27 Уговора са Црном Гором.

се наводи само да ће се узајамно признање и извршење судских одлука спроводити у складу са националним прописима држава уговорница (тако билатерални споразум са Северном Македонијом⁵⁶), што значи да је таквим билатералним споразумом успостављен само дипломатски реципроцитет, а да ли је он испуњен и у погледу садржине (тј. материјални реципроцитет) мора да се утврђује у сваком конкретном случају, јер билатерални споразум не садржи униформне услове за узајамно признање и извршење судских одлука. Имајући ово у виду, чини се да би прихватање ХК 2019 од стране Србије и држава са којима Србија има билатералне споразуме сигурно унапредило међусобно признање и извршење судских одлука у грађанским и трговачким стварима, односно попунило постојеће правне празнине и допринело успостављању „заокруженог“ правног режима.

6. Закључак

ХК 2019 уређује режим прекограничног признања и извршења страних судских одлука у грађанским и трговачким стварима који „претендује“ да буде прихваћен од великог броја држава широм света, с обзиром да је усвојен са циљем да смањи трошкове и ризике који су повезани са правним односима са елементом иностраности и да олакша прекограничну (међународну) трговину и инвестиције⁵⁷. Оптимизам у погледу прихватања ове конвенције од стране великог броја држава произилази из самих одредаба ХК 2019. У том смислу нарочито су значајне одредбе о утврђивању подобности стране судске одлуке за признање и извршење (чл. 3 и 4, а нарочито чл. 5) и о сметњама за признање и извршење које су формулисане тако да одражавају владајуће ставове у упоредном праву, као и одредбе које ХК 2019 чине веома флексибилним међународним инструментом у смислу да државе уговорнице могу ограничити материјално и/или територијално поље њене примене односно да режим признања и извршења који је успостављен националним прописима и другим међународним инструментима наставља, у начелу, и даље да важи паралелно са ХК 2019. Управо ова флексибилност ХК 2019 би могла да има пресудни утицај на одлуку држава широм света, укључујући и Србију, да потпишу и ратификују (прихвате, одобре) ову конвенцију односно да јој приступе.

⁵⁶ Види чл. 24 Уговора са Северном Македонијом.

⁵⁷ Види преамбулу ХК 2019.

*Slavko Đorđević, Ph.D.,
Full-time Professor*

SOME REMARKS ON HAGUE CONVENTION OF 2 JULY 2019 ON THE RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF FOREIGN JUDGMENTS IN CIVIL OR COMMERCIAL MATTERS

Summary

In this paper author briefly analyzes certain provisions of Hague Convention of 2 July 2019 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters, aiming to explain the regime of recognition and enforcement which is established by this convention and to make a point to the flexibility of this convention which may have a strong influence on a number of states worldwide (including Serbia) to accept it. Having this in mind, the author provides brief presentation and analysis of provisions of HCCH 2019 Judgments Convention which regulate material scope of application, eligibility of judgment for recognition and enforcement, grounds for refusal of recognition and enforcement, procedure, giving the notification with regard to the limitation of application of the HCCH 2019 Judgments Convention as well as relationship between this convention and other international instruments.

Key words: *Hague Conference for Private International Law; HCCH 2019 Judgments Convention; recognition and enforcement of foreign judgments in civil and commercial matters; flexibility of the HCCH 2019 Judgments Convention.*